

Till kommun- och stadsstyrelserna
Till samkommunernas styrelser

Val av ledamöter till kommunstyrelsen, nämnder och övriga organ

Ledamöterna i kommunstyrelsen, nämnderna och övriga organ väljs i huvudsak i juni 2017. I cirkuläret behandlas bestämmelserna om valbarhet till dessa organ och frågor kring organens sammansättning och valförfarandet. I cirkulär 11/2016, 19.10.2016, behandlas valbarhet till fullmäktige.

Cirkuläret bygger på den lagstiftning som gäller den 1 juni 2017. Exempler ur HFD:s rättspraxis bygger på valbarhetsbestämmelserna i kommunallagen från 1995. Valbarheten kan fortsättningsvis bedömas med stöd av rättspraxis i den tidigare lagen, dock med beaktande av följande ändringar i lagen:

73 § Valbarhet till kommunstyrelsen

- den som är anställd hos kommunen och lyder *direkt* under kommunstyrelsen är inte valbar till kommunstyrelsen (1 mom. 1 punkten), tidigare i motsvarande punkt: den som är anställd hos kommunen inom *kommunens centralförvaltning* och som lyder under kommunstyrelsen.
- 1 mom. 2 punkten är ny: Valbar till kommunstyrelsen är inte den som är anställd hos en *sammanslutning eller stiftelse som bedriver verksamhet inom kommunstyrelsens uppgiftsområde och där kommunen har bestämmande inflytande*.
- Avgränsningen i 4 mom. är ny: Bestämmelserna i 1 mom. 4 punkten (personer i ledande ställning i affärsföretag) *ska inte tillämpas* på ledamöter i styrelsen eller i ett jämförbart organ för en sammanslutning *där kommunen har bestämmande inflytande*.

75 § Valbarhet till revisionsnämnden

Valbar till revisionsnämnden är inte den som är anställd hos kommunen eller hos en sammanslutning eller stiftelse där kommunen har bestämmande inflytande (1 mom. 4 punkten). Enligt motsvarande bestämmelse i den tidigare kommunallagen var den som står i *anställningsförhållande av bestående natur* inte valbar.

Kommunen utser medlemmar också till förtroendeuppdrag utanför kommunen, främst organ inom statens lokalförvaltning. I slutet av cirkuläret redogörs också för vad som ska beaktas i dessa val. Val av ledamöter till samkommuners organ behandlas i cirkulär 12/2017.

Detta cirkulär ersätter cirkulär 24.10.2012, 19/80/2012.

Närmare upplysningar:

E-postservice: [forvaltningsjuristerna\[at\]kommunforbundet.fi](mailto:forvaltningsjuristerna[at]kommunforbundet.fi)

Saija Haapalehto, 050 567 0862
Susanna Ijäs, 050 432 5684
Tarja Krakau, 050 571 0018
Kirsi Mononen, 040 569 5511
Riitta Myllymäki, 050 349 5460
Ida Sulin, 050 563 3023

INNEHÅLL

Bestämmelser om valbarhet, principer för tolkning och samtycke

Allmän valbarhet (KomL 71 §)

Valbarhet till kommunstyrelsen (KomL 73 §)

Valbarhet till kommunstyrelsen förutsätter valbarhet till fullmäktige (73 § 1 mom.)

Anställda som lyder under kommunstyrelsen (73 § 1 mom. 1 punkten)

Anställda hos en sammanslutning eller stiftelse där kommunen har bestämmande inflytande (73 § 1 mom. 2 punkten)

Föredragande i nämnder och de som bereder ärenden (73 § 1 mom. 3 punkten)

Personer som står i ledningen för affärsföretag (73 § 1 mom. 4 punkten och 73 § 4 mom.)

Personer som sköter bevakningen av personalens intressen (73 § 2 mom.)

Det högsta antalet ledamöter i kommunstyrelsen som får vara anställda hos kommunen eller kommunkoncernen (73 § 3 mom.)

Valbarhet till nämnder och utskott (KomL 74 § 1 mom.)

Kommunalt anställda som lyder under en nämnd (74 § 1 mom. 1 punkten)

Anställda hos en sammanslutning eller stiftelse där kommunen har bestämmande inflytande (74 § 1 mom. 2 punkten)

Personer som står i ledningen för affärsföretag (74 § 1 mom. 3 punkten)

Valbarhet till ett organ som sköter personalfrågor (KomL 74 § 2 mom.)

Valbarhet till direktioner och kommittéer (KomL 74 § 3 mom.)

Valbarhet till revisionsnämnden (KomL 75 §)

Kommunstyrelsens ledamöter, kommunledningen och närstående till dem

Anställda hos kommunen eller hos en sammanslutning eller stiftelse där kommunen har bestämmande inflytande

Obligatorisk valbarhet till kommunstyrelsen

Valbarhet till organ som är gemensamma för flera kommuner (KomL 77 §)

Val av ledamöter i organ, mandattid och presidium

Tillämpning av jämställdhetslagen

Kommunala organ

Bolag med kommunal majoritet

Valförfarande

Förhandlingar om platserna i förtroendeorgan

Särskilda villkor som gäller organens sammansättning

Särskilda bestämmelser om kommunala organ

Undervisningsförvaltningen i tvåspråkiga kommuner

Kommunal centralvalnämnd

Statliga organ inom lokalförvaltningen

Nämndemän vid tingsrätten

• Gode män vid fastighetsförrättningar

Delegationen för polisen

Bestämmelser om valbarhet, principer för tolkning och samtycke

Bestämmelser om allmän *valbarhet* till kommunens förtroendeuppdrag ingår i 71 § i kommunallagen. Med allmän valbarhet avses de villkor som en person måste uppfylla för att över huvud taget kunna bli vald till ett kommunalt förtroendeuppdrag.

Bestämmelser om begränsningar i valbarheten till *specifika organ* ingår i 72–77 §. Det kan finnas sektioner i kommunstyrelsen, nämnder, utskott och direktioner. Valbarheten till ett organs sektion bedöms på samma grunder som valbarheten till organet (30 § 5 mom.). Oftast gäller begränsningar i valbarheten en persons anställningsförhållande till kommunen eller till en sammanslutning eller stiftelse där kommunen har bestämmande inflytande.

Tjänstledighet eller arbetsledighet avbryter inte ett anställningsförhållande. Tjänstledighet eller arbetsledighet från ett anställningsförhållande som innebär icke-valbarhet gör att den anställde inte är valbar till organet i fråga.

Bestämmelser om *effekterna av förlust av valbarhet* ingår i 78 § i kommunallagen. Om en förtroendevald förlorar sin valbarhet ska det organ som utsett honom eller henne konstatera att förtroendeuppdraget har upphört. I fråga om fullmäktigeledamöter fattas beslutet av fullmäktige. Beslutet verkställs omedelbart. En förtroendevald förlorar inte sin valbarhet till ett organ, om han eller hon tillfälligt för högst sex månader anställs i ett anställningsförhållande som avses i 72–76 §. Den förtroendevalda får dock inte sköta sitt förtroendeuppdrag så länge anställningen varar.

Jäv är ett närbesläktat begrepp till valbarhet. Med jäv avses att en persons opartiskhet äventyras i ett *enskilt ärende*. Om jäv föreskrivs i 97 § i kommunallagen och i förvaltningslagen.

Med stöd av 70 § 2 mom. i kommunallagen ska en person som är på förslag till något annat förtroendeuppdrag än fullmäktigeledamot på begäran av fullmäktige eller organet i fråga lämna en redogörelse för de omständigheter som kan vara av betydelse vid bedömningen av om han eller hon är valbar.

Begränsningarna i valbarheten utgör undantag från kommuninvånarnas rätt att delta i kommunens förvaltning. Bestämmelser som begränsar rättigheter ska i allmänhet *tolkas snävt*. I gränsfall anses personen vara valbar.

Om kommunstyrelsen finner att ett beslut av fullmäktige strider mot lag, ska kommunstyrelsen vägra att verkställa beslutet. Ärendet ska utan dröjsmål föreläggas fullmäktige på nytt (96 §). En förtroendevald som har valts till ett uppdrag ska sköta sitt uppdrag tills saken slutgiltigt har avgjorts, om kommunstyrelsen med stöd av 96 § har vägrat verkställa fullmäktiges valbeslut (79 § 2 mom.)

Om en person som inte är valbar har valts till ett förtroendeuppdrag kan valbeslutet upphävas genom besvär. Personen i fråga ska ändå sköta uppdraget tills ärendet har avgjorts slutgiltigt (KomL 79 §). Om inga besvär anförs mot valbeslutet, vinner beslutet laga kraft och valbarheten för den som valts till organet kan bedömas först om omständigheterna ändras.

Till ett förtroendeuppdrag får väljas endast den som har gett sitt samtycke till att ta emot uppdraget (70 § 1 mom.). Innan en person blir vald till ett förtroendeuppdrag ska personen ge sitt samtycke. Lagen ställer inga krav på att samtycket ska vara skriftligt, utom när det gäller samtycke av en kandidat till fullmäktige. Det är att rekommendera att begära alla samtycken skriftligt, för då kan ett givet samtycke vid behov styrkas.

Den som är föreslagen till ledamot i kommunstyrelsen kan ge sitt samtycke till exempel enligt följande: Jag ger mitt samtycke till att ta emot förtroendeuppdraget som ledamot i kommunstyrelsen i x kommun. Datum och underskrift.

Allmän valbarhet (KomL 71 §)

Villkoren för allmän valbarhet är följande:

- Personens hemkommun är den kommun där han eller hon kandiderar. Hemkommunen bestäms enligt lagen om hemkommun.
- Personen ska ha rösträtt i någon kommun under det år som valet till förtroendeuppdraget förrättas. Om rösträtt föreskrivs i 20 § i kommunallagen (se cirkulär 11/2016).
- Personen får inte ha förklarats omyndig. Omyndig är den som inte har fyllt 18 år (*minderårig*) och den som har fyllt 18 år (*myndighetsåldern*) men förklarats omyndig med stöd av lagen om förmyndarverksamhet.

Allmän valbarhet förutsätter inte finskt medborgarskap. Medborgare i Europeiska unionens medlemsstater och isländska och norska medborgare är i samma ställning som finska medborgare. Valbara är också andra utlänningar som har haft hemkommun i Finland under två år innan valet förrättas, förutsatt att de uppfyller de övriga allmänna villkoren. När valet förrättas ska kandidaten således ha haft sin hemkommun i Finland utan avbrott under två år.

Valbarhet till kommunstyrelsen (KomL 73 §)

Valbarheten till kommunstyrelsen begränsas i 73 § i kommunallagen på följande sätt:

Valbar till kommunstyrelsen är den som är valbar till fullmäktige, dock inte:

1) den som är anställd hos kommunen och lyder direkt under kommunstyrelsen

2) den som är anställd hos en sammanslutning eller stiftelse som bedriver verksamhet inom kommunstyrelsens uppgiftsområde och där kommunen har bestämmande inflytande

3) den som är anställd hos kommunen och som är föredragande i en nämnd eller annars svarar för beredningen av ärenden som kommer att behandlas av kommunstyrelsen

4) den som är ledamot i styrelsen eller i ett därmed jämförbart organ eller i en ledande och ansvarsfull uppgift eller i en därmed jämförbar ställning i en affärsdrivande sammanslutning eller stiftelse, om det är fråga om en sådan sammanslutning som kan ha väsentlig nytta eller lida väsentlig skada av hur de ärenden avgörs som normalt behandlas i kommunstyrelsen.

Ordföranden i styrelsen eller i ett därmed jämförbart organ för en sammanslutning som sköter bevakningen av personalens intressen i kommunen är inte valbar till kommunstyrelsen. Valbar är inte heller den som i egenskap av förhandlare för sammanslutningen eller i annan motsvarande egenskap svarar för intressebevakningen.

Majoriteten av ledamöterna i kommunstyrelsen ska vara personer som inte är anställda hos kommunen eller hos en sammanslutning eller en stiftelse där kommunen har bestämmande inflytande.

Bestämmelserna i 1 mom. 4 punkten ska inte tillämpas på ledamöter i styrelsen eller i ett jämförbart organ för en sammanslutning där kommunen har bestämmande inflytande.

Valbarheten till kommunstyrelsen påverkas för det första av de begränsningar i valbarheten som gäller fullmäktige. Den som inte är valbar till fullmäktige är inte heller valbar till kommunstyrelsen.

För det andra gäller begränsningarna utöver anställda som lyder direkt under kommunstyrelsen också föredragandena i nämnder och dem som bereder ärendena.

För det tredje gäller begränsningarna de anställda hos en koncernsammanslutning inom kommunstyrelsens uppgiftsområde.

För det fjärde gäller begränsningarna de personer som ansvarar för bevakningen av de kommunalt anställdas intressen.

För det femte kan begränsad valbarhet gälla personer i ledande uppgifter i affärsföretag som verkar i kommunen, dock inte personer i ledande ställning i affärsföretag där kommunen har bestämmande inflytande.

Valbarhet till kommunstyrelsen förutsätter valbarhet till fullmäktige (73 § 1 mom.)

Utgångspunkten är att den som inte är valbar till fullmäktige inte heller är valbar till kommunstyrelsen. Om valbarheten till fullmäktige föreskrivs i 72 §. Begränsningarna gäller:

statstjänstemän som avses i bestämmelsen (72 § 1 mom. 1 punkten)

den som är anställd i kommunen i en ledande uppgift eller i en därmed jämförbar ansvarsfull uppgift (2 punkten)

den som är anställd hos en sammanslutning eller stiftelse där kommunen har bestämmande inflytande och som till sin ställning är jämförbar med en sådan kommunalt anställd person som avses i 2 punkten, (3 punkten) och

den som är anställd hos en samkommun där kommunen är medlem och som till sin ställning är jämförbar med en sådan kommunalt anställd person som avses i 2 punkten (4 punkten).

Tolkningen av bestämmelsen har behandlats i förbundets cirkulär 11/2016.

Anställda som lyder under kommunstyrelsen (73 § 1 mom. 1 punkten)

Kommunalt anställda som lyder direkt under kommunstyrelsen är inte valbara till kommunstyrelsen. Begränsningen gäller samtliga tjänsteinnehavare och arbetstagare som organisatoriskt lyder under kommunstyrelsen, oberoende av ställning och uppgifter.

Anställda hos en sammanslutning eller stiftelse där kommunen har bestämmande inflytande (73 § 1 mom. 2 punkten)

Inte heller den som är anställd hos en sammanslutning eller stiftelse som bedriver verksamhet inom kommunstyrelsens uppgiftsområde och där kommunen har bestämmande inflytande är valbar till kommunstyrelsen. Kommunen har bestämmande inflytande över en sammanslutning eller stiftelse under de förutsättningar som anges i 1 kap. 5 § i bokföringslagen. I en kommunkoncern ingår också sammanslutningar där en kommunal dottersammanslutning utövar bestämmande inflytande.

En sammanslutning eller stiftelse där kommunen har bestämmande inflytande bedriver verksamhet inom kommunstyrelsens uppgiftsområde när den organisatoriskt lyder under kommunstyrelsen och inte exempelvis under en nämnd. Förvaltningsutskottet konstaterar följande (FvUB 55/2014 rd):

Sammanslutningar som avses i bestämmelsen är sådana till vars verksamhetsområde det hör att sköta uppgifter som i en mer traditionell organisation skulle skötas inom kommunens egen organisation och i de flesta fall direkt underställt kommunstyrelsen inom centralförvaltningen eller koncernförvaltningen. Sådana sammanslutningar är exempelvis bolag som helt eller till största delen har tagit över ansvaret för förvaltningen av kommunernas lokaler eller kosthåll och städning. Det handlar således om s.k. gemensam service som kommunens alla andra verksamhetslokaler utnyttjar och behöver som stöd för sin verksamhet.

Bestämmelserna om begränsning av valbarheten tolkas snävt. Om en kommunal dottersammanslutning är organiserad som ett bolag under en nämnd eller i praktiken verkar på nämndens traditionella uppgiftsområde, trots att inga bestämmelser om det finns i förvaltningsstadgan, innebär kommunstyrelsens ägar- och koncernstyrningsuppgifter inte att dotterbolaget skulle verka på kommunstyrelsens uppgiftsområde. Den som är anställd hos ett dotterbolag som lyder under en nämnd är enligt vår tolkning valbar till kommunstyrelsen.

Föredragande i nämnder och de som bereder ärenden (73 § 1 mom. 3 punkten)

Den som är anställd hos kommunen och som är föredragande i en nämnd eller annars svarar för beredningen av ärenden som kommer att behandlas av kommunstyrelsen är inte valbar till kommunstyrelsen. En sådan person har avsevärda möjligheter att påverka de ärenden som senare kommer upp till behandling i kommunstyrelsen och som ofta går vidare till behandling i fullmäktige.

När det gäller föredraganden föranleder tillämpningen av bestämmelsen sannolikt inte problem. Bestämmelsen gäller endast dem som föredrar ärenden i nämnder, inte till exempel dem som föredrar ärenden i direktioner. Föredragningen av ärenden bestäms närmare i förvaltningsstadgan. I förvaltningsstadgan kan det bestämmas vem som är föredragande eller att det är organet som beslutar om saken.

Föredraganden svarar i sista hand också för beredningen av ett ärende, även om han eller hon inte alltid själv sköter den konkreta beredningen av ett ärende som tas upp på nämndens föredragningslista. Förutom den föredragande gäller begränsningen av valbarheten också den som ansvarar för den konkreta beredningen av ärendena på föredragningslistan.

Det andra villkoret som gäller föredraganden är att ärendet efter behandlingen i nämnden tas upp i kommunstyrelsen. Till exempel planärenden kan vara sådana ärenden. Kommunstyrelsen ska med stöd av lag eller förvaltningsstadgan ha behörighet att sköta ärendet. Kommunstyrelsens möjlighet att med stöd av 92 § i kommunallagen överta behandlingen av ett enskilt ärende påverkar inte valbarheten för den person som bereder ärendena för nämnden.

För att bestämmelsen ska kunna tillämpas förutsätts att föredragningen av ärenden eller ansvaret för beredningen hör till personens ordinarie uppgifter. Valbar är exempelvis en person som vikarierar för den ordinarie föredraganden när denna är förhindrad eller jävig. Visserligen kan det hända att vikarien på grund av beredningsansvaret ändå inte är valbar. Däremot begränsar bestämmelsen inte valbarheten för biträdande personal, till exempel för textbehandlare.

HFD 31.8.1998/1548: I stadsstyrelsen hade invalts en person som stod i arbetsavtalsförhållande till staden och som arbetade som planläggningstekniker på samhällsplaneringsavdelningen inom den tekniska servicecentralen som lydde under tekniska nämnden. Ett av uppgiftsområdena inom avdelningen var detaljplanering. Personalen på avdelningen som arbetade med planlägningsärenden omfattade stadsarkitekten, som var avdelningschef, planläggningsteknikern och en ritare. Planläggningsteknikern beredde bland annat detaljplaneärenden. Enligt befattningsbeskrivningen innebar arbetet självständig markanvändningsplanering styrd av det planlägningsprogram som godkänts i fullmäktige. Enligt 35 § 1 mom. 2 punkten i kommunallagen är en person som är anställd hos en kommun och som är föredragande i en nämnd eller annars svarar för beredningen av ärenden som kommer att behandlas av kommunstyrelsen inte valbar till kommunstyrelsen. När man beaktade planläggningsteknikerns uppgifter inom beredningen av de planlägningsärenden som kommer att behandlas av kommunstyrelsen var han inte valbar till ledamot i kommunstyrelsen.

HFD 18.11.2005/3009: En ansvarig sjukskötare var chef för ansvarsområdet för äldrearbetet under grundtrygghetsnämnden. Till ansvarsområdet hörde en servicecentral inklusive kiosk, boendeservice för äldre, dagverksamhet och rehabilitering samt grundtrygghetens matservice. Omsorgsdirektören var chef för avdelningen och också chef för den ansvariga sjukskötaren. Den ansvariga sjukskötaren var inte föredragande. När ansvariga sjukskötaren beredde ärenden om äldrearbete och matservice som behandlades i nämnden men inte i kommunstyrelsen, svarade sjukskötaren inte på det sätt som avses i KomL 35 § 1 mom. 2 punkten för beredningen av ärenden som kommer att behandlas av kommunstyrelsen. Enbart det faktum att sjukskötaren i fråga om sitt ansvarsområde deltog i beredningen av nämndens förslag till budget innebar inte att sjukskötaren skulle anses vara beredningsansvarig enligt bestämmelsen i fråga.

**Personer som står i ledningen för affärsföretag
(73 § 1 mom. 4 punkten och 73 § 4 mom.)**

Kommunens och ett affärsföretags intressen kan stå i strid med varandra. I enskilda fall tillämpas jävsbestämmelserna. Om en förhandsbedömning ger vid handen att en person ofta kommer att vara jävig och kommunens intresse följaktligen ofta kommer att stå i strid med affärsföretagets intresse har också valbarheten begränsats. Begränsningen bygger på antagandet att en person som står i ledningen för ett affärsföretag i sin egenskap av förtroendevald kan komma att agera till förmån för den organisation som han eller hon företräder eller till nackdel för andra konkurrerande organisationer och följaktligen också på ett sätt som står i strid med kommunens och dess invånares bästa.

Begränsningen för personer som står i ledningen för affärsföretag gäller ändå inte ledamöter i styrelsen eller i ett jämförbart organ för en sammanslutning där kommunen har bestämmande inflytande (73 § 4 mom.). Kommunen har bestämmande inflytande över en sammanslutning eller stiftelse under de förutsättningar som anges i 1 kap. 5 § i bokföringslagen. I en kommunkoncern ingår också de sammanslutningar där en kommunal dottersammanslutning utövar bestämmande inflytande.

Valbarhetsbegränsningen tillämpas endast om

- *affärsföretagets ställning* i förhållande till kommunen är sådan som bestämmelsen förutsätter
- *personens ställning* i affärsföretaget är sådan som bestämmelsen förutsätter.

Båda förutsättningarna måste uppfyllas. Eftersom bestämmelsen endast gäller affärsdrivande sammanslutningar och stiftelser (nedan affärsföretag), tillämpas bestämmelsen i allmänhet inte på ideella sammanslutningar. Begränsningarna i valbarhet ska tolkas snävt, vilket innebär att i oklara fall ska saken tolkas till fördel för personen i fråga, dvs. att han eller hon är valbar.

För det första ska *affärsföretaget* driva *affärsverksamhet i kommunen*.

För det andra ska affärsföretaget *ha nytta eller lida skada* av hur ärendena avgörs i kommunstyrelsen, dvs. företaget ska ha ett intresse i saken. Enligt bestämmelsen ska intresset vara *väsentligt*, och därför ska ett mycket anspråkslöst ekonomiskt eller annat intresse inte beaktas. Ett sådant intresse kan en part ha, det vill säga den vars fördel, rättighet eller skyldighet ärendet direkt gäller. Det kan också bli fråga om intresse när kommunstyrelsen behandlar ärenden som gäller affärsföretagets konkurrenter.

För det tredje ska det vara *vanligt* att kommunstyrelsen behandlar ärenden där affärsföretaget har viktiga intressen, vilket betyder att sådana ärenden kommer upp flera gånger om året. Ärenden som gäller affärsföretaget eller dess konkurrenter bör praktiskt taget ständigt vara anhängiga eller under beredning av kommunstyrelsen.

Beroende på kommunen kan kommunstyrelsen till och med ha ett mycket omfattande uppgiftsområde. Därför är det svårt att bedöma vilka branscher begränsningen kan gälla i olika kommuner. Beroende på kommunstyrelsens uppgiftsområde och den enskilda kommunen kan begränsningen gälla till exempel byggföretag, markbyggnadsföretag, handelsrörelser och banker. Ju mindre kommun desto lättare kan bestämmelsen bli tillämplig.

HFD:1998:31: En person var *verkställande direktör och styrelsemedlem* i ett stort byggföretag som verkade inom det aktuella ekonomiska området. Företaget bedrev affärsverksamhet i den kommun där ovan nämnda person valts till ledamot i kommunstyrelsen. Företaget hade haft flera byggprojekt i kommunen. Verkställande direktören hade en sådan ställning i ett affärsdrivande samfund som avses i 35 § 1 mom. 3 punkten i kommunallagen (1995). Personen ansågs inte vara valbar till kommunstyrelsen när också kommunstyrelsens uppgifter och befogenheter kringläggning, byggande och boende beaktades, eftersom dessa ärenden måste anses vara sådana ärenden som normalt behandlas i kommunstyrelsen, och bolaget som hade byggnadsentreprenader i kommunen ansågs kunna ha väsentlig nytta eller lida väsentlig skada av hur dessa ärenden avgörs. Omröstning 4-1.

HFD:1998:36: *Verkställande direktören för en byggkoncern* med omfattande affärsverksamhet i staden var valbar till ledamot i stadsfullmäktige. När den beslutanderätt som anvisas stadsstyrelsen genom instruktion i fråga om byggnads-, boende- och planläggningsfrågor beaktades, ansåg man att den företagskoncern som verkställande direktören ledde kunde ha väsentlig nytta eller lida väsentlig skada av hur byggnadsärenden som normalt behandlas i kommunstyrelsen avgörs. Därför ansågs verkställande direktören inte vara valbar till ersättare i stadsstyrelsen enligt 35 § i kommunallagen (1995).

HFD 29.5.1998/1078: Personen var *verkställande direktör för Teollisuuskylä Oy*. Hela aktiestocken i bolaget ägdes av ett annat aktiebolag Kehittämissyhtiö Oy, som ägdes av 12 olika aktieägare. Staden ägde 46,2 % av företagets aktier. Aktiebolaget Teollisuuskyläs verksamhet gick ut på att med stöd av ägar- och arrenderätt bygga, upphandla och besitta industri- och servicelokaler samt fastigheter för överlåtelse till företagare huvudsakligen till självkostnadspris. Staden hade ställt proprieborgen för företagets industrihallsprojekt. Borgen uppgick sammanlagt till cirka 12 miljoner mark. Staden och Teollisuuskylä Oy hade ingått ett avtal om täckande av kostnaderna när ett inlösningsavtal mellan en företagare och Teollisuuskylä hävdades i en situation där bland annat någon ny avtalspartner inte gick att få. I egenskap av verkställande direktör för Teollisuuskylä var personen jävig i stadsstyrelsen fyra gången år 1994, två gånger år 1995 och fyra gånger år 1996.

Personen hade en ledande och ansvarsfull uppgift i det affärsdrivande Teollisuuskylä Oy. Enbart de ovannämnda borgensförbindelserna och avtalet var inte en tillräcklig orsak för att den verkställande direktören skulle förlora valbarheten till stadsstyrelsen. Avgörandet av de ärenden som gällde Teollisuuskylä och som behandlades i stadsstyrelsen innebar i allmänhet väsentlig nytta eller väsentlig skada för företaget. Av utredningen över ärendet framgick inte att stadsstyrelsen skulle behandla faktureringar i anslutning till avtalet. Därmed följer att man inte kunde anse att ärendena, där avgörandena innebar väsentlig nytta eller väsentlig skada för Teollisuuskylä, normalt behandlades i stadsstyrelsen (dvs. jäv 2-4 gånger om året), också med beaktande av utredningen över personens jäv. Personen var valbar till stadsstyrelsen.

HFD 3.9.1998/1671: Personen i fråga var ansvarig bolagsman i ett kommanditbolag som var en byggnadsingenjörbyrå. Enligt vad bolagsmannen uppgav hade bolaget inte bedrivit någon egentlig affärsverksamhet under senare år. När den redogörelse som lämnats över verksamheten i bolaget beaktats kunde man inte anse att bolaget hade haft en central ställning inom kommunstyrelsens uppgiftsområde eller att bolaget kunde ha väsentlig nytta eller lida väsentlig skada enligt 35 § 1 mom. 3 punkten i kommunallagen av hur dessa ärenden avgörs som normalt behandlas i en kommunstyrelse.

Av en person i ledningen för ett affärsföretag förutsätter bestämmelsen:

- *antingen* att personen är medlem i företagets styrelse eller i ett därmed jämförbart organ (till exempel direktionen). En restriktiv bestämmelse ska tolkas snävt och därför torde begränsningen inte gälla ersättare i styrelsen;

HFD 26.8.1998/1503: K var *direktionsordförande för en förening som drev ett ålderdomshem*. K var emellertid inte anställd av föreningen. Det var inte heller fråga om en sådan affärsdrivande sammanslutning som kunde ha väsentlig nytta eller lida väsentlig skada av hur de ärenden avgörs som normalt behandlas i kommunstyrelsen.

Y var *ordförande för förvaltningsrådet i den lokala andelsbanken*. En direktion verkade som andelsbankens styrelse. Förvaltningsrådet kan inte jämföras med andelsbankens styrelse, och därför var Y valbar till kommunstyrelsen.

- *eller* att personen har en ledande och ansvarsfull uppgift eller en därmed jämförbar ställning i företaget. Bestämmelsen kan till denna del gälla såväl den avlönade personalen som personer vilka till följd av att de äger andelar eller har bestämmande inflytande i företaget har en ansvarig ställning och intressen i företaget. I fråga om den avlönade personalen gäller begränsningen främst verkställande och vice verkställande direktörerna.

HFD 2011:5: S Ab var ett familjeföretag med särskild inriktning på stenförädling och försäljning. A, som i januari 2009 hade avgått från bolagets styrelse, ägde 50 procent av aktierna i S Ab. Bolaget hade år 2007 haft 18 anställda och dess omsättning hade 10-20 miljoner euro. Med hänsyn till bolagets bakgrund och verksamhet var A *utifrån sina aktier* en person med en sådan ledande och ansvarsfull uppgift eller en därmed jämförbar ställning i ett affärsdrivande samfund som avses i 35 § 1 mom. 3 punkten i kommunallagen.

Kommunstyrelsen avgjorde bland annat ärenden som gällde anskaffning av fast egendom, överlåtelse av byggplatser samt detaljplaners tidsenlighet. Bolagets produktionsanläggningar och verksamhetsställe låg på ett 305 hektar stort område i Tusby kommun. Bolaget ägde även andra markområden på andra platser i Tusby. Med hänsyn till bolagets verksamhetsinriktning och kommunstyrelsens uppgifter var det sannolikt att kommunstyrelsen i Tusby flera gånger om året fick sådana ärenden att behandla som hade en väsentlig inverkan på S Ab:s och bolagets konkurrenters fördel. Med hänsyn till vad som utretts om inriktningen av S Ab:s verksamhet och hur verksamheten bedrevs i Tusby samt kommunstyrelsens ställning, uppgifter och behörighet i synnerhet i ärenden som gäller byggande, planläggning och markanvändning var S Ab en sammanslutning som kunde ha väsentlig nytta eller lida väsentlig skada av hur de ärenden som normalt behandlades i kommunstyrelsen avgjordes. A var således inte valbar till ledamot av kommunstyrelsen, enligt 35 § 1 mom. 3 punkten i kommunallagen. Omröstning 4-1.

HFD:1998:36: En person som stod i ledningen för förmögenhetsförvaltningsenheten inom en stor bankkoncern och vars *titel var bankdirektör*, och som dessutom var medlem i ledningsgrupperna för bankens kontor och område, var inte när hans ställning, befattningsbeskrivning och uppgifter i banken beaktades medlem i något organ som var jämförbart med styrelsen eller hade en ledande eller ansvarsfull uppgift eller en därmed jämförbar ställning i ett affärsdrivande samfund (KomL 35 §). Således var han valbar till ledamot i stadsstyrelsen.

Personer som sköter bevakningen av personalens intressen (73 § 2 mom.)

Kommunstyrelsen representerar kommunen som arbetsgivare och ansvarar för personalpolitiken. Bestämmelsen begränsar valbarheten till kommunstyrelsen för personer som sköter bevakningen av personalens intressen, eftersom jävsbestämmelserna inte har ansetts kunna avgöra konfliktsituationer i tillräcklig grad. För att en person ska kunna ansvara för intressebevakningen förutsätts att intressebevakningsuppgifterna hör till hans eller hennes ordinarie uppgifter i personalorganisationen. Sporadiskt deltagande i förhandlingar medför inte förlust av valbarheten.

I kommunen är det i allmänhet fackorganisationernas lokalföreningar som sköter intressebevakningen. Styrelsen eller ett därmed jämförbart organ för lokalföreningen har i allmänhet till uppgift att godkänna det lokala förhandlingsresultatet. Valbarheten är begränsad åtminstone för styrelseordföranden. Valbarheten är inte begränsad för alla styrelseledamöter, utan endast för den som bär huvudansvaret för intressebevakningen.

För det andra gäller begränsningen dem som förhandlar med kommunen om tjänste- och arbetskollektivavtalslösningar eller annars svarar för bevakningen av personalens intressen. Det är huvudförtroendemän och förtroendemän. Arbetarskyddsfullmäktige eller personalrepresentanter i samarbetsorgan anses inte ha sådana intressebevakningsuppgifter som avses i bestämmelsen. (RP 268/2014).

Bestämmelsen hindrar inte att en person som svarar för bevakningen av personalens intressen väljs till fullmäktiges presidium, varvid han eller hon har rätt att närvara och yttra sig vid kommunstyrelsens sammanträden. Med tanke på syftet med begränsningen av valbarhet kan kritik framföras mot denna omständighet.

Det högsta antalet ledamöter i kommunstyrelsen som får vara anställda hos kommunen eller kommunkoncernen (73 § 3 mom.)

Majoriteten av ledamöterna i kommunstyrelsen ska vara personer som inte är anställda hos kommunen eller kommunkoncernen. Om kommunstyrelsen har ett jämnt antal ledamöter, är villkoret inte uppfyllt om antalet ledamöter som inte är anställda hos kommunkoncernen är lika stort som antalet ledamöter som är anställda hos kommunen eller kommunkoncernen. Villkoret gäller separat för ordinarie ledamöter och ersättare. I lagen föreskrivs om en absolut övre gräns för anställda, inte om en kvot som de anställda skulle ha särskild rätt till.

I motiveringen till bestämmelsen (RP 268/2014) konstateras att rollen i kommunstyrelsen för anställda hos kommunen och kommunkoncernen har allmänt ansetts vara problematisk och försvaga kommunstyrelsens funktionsduglighet. Kommunstyrelsen representerar kommunen som arbetsgivare och ansvarar för personalpolitiken. Kommunstyrelsens ordförande har en särskilt framträdande roll i kommunen som arbetsgivarrepresentant. Om ordföranden samtidigt är anställd hos kommunen, uppstår det en problematisk dubbelroll med tanke på beslutsfattandets oavhängighet. Det är välmotiverat att detta perspektiv tas i beaktande vid de politiska förhandlingarna om valet av kommunstyrelse.

Valbarhet till nämnder och utskott (KomL 74 § 1 mom.)

I 74 § 1 mom. i kommunallagen begränsas valbarheten till en nämnd eller ett utskott enligt följande:

Valbar till en nämnd eller ett utskott är den som är valbar till fullmäktige, dock inte

- 1) den som är anställd hos kommunen och lyder under nämnden eller utskottet,*
- 2) den som är anställd hos en sammanslutning eller stiftelse som bedriver verksamhet inom nämndens eller utskottets uppgiftsområde och där kommunen har bestämmande inflytande,*
- 3) den som är ledamot i styrelsen eller i ett därmed jämförbart organ eller i en ledande och ansvarsfull uppgift eller i en därmed jämförbar ställning i en affärsdrivande sammanslutning, om det är fråga om en sådan sammanslutning som kan ha väsentlig nytta eller lida väsentlig skada av hur de ärenden avgörs som normalt behandlas i nämnden.*

Fullmäktige kan besluta att till ledamöter i kommunstyrelsen och nämnder kan väljas endast fullmäktigeledamöter och ersättare i fullmäktige, varvid nämnderna kan kallas utskott (KomL 31 § 1 mom. 1 punkten). Nedan används begreppet nämnd för både nämnder och utskott.

Kommunallagen utgår från att *den som inte är valbar till fullmäktige* inte heller är valbar till en nämnd – samma reglering som gäller valbarhet till kommunstyrelsen.

Regleringen gäller också dem som är anställda av en sammanslutning eller en stiftelse där kommunen har bestämmande inflytande, om sammanslutningen eller stiftelsen verkar inom nämndens uppgiftsområde.

Valbarheten för de ledande personerna i ett affärsföretag som bedriver verksamhet inom en nämnds uppgiftsområde begränsas på motsvarande grunder som valbarheten till kommunstyrelsen.

Kommunalt anställda som lyder under en nämnd (74 § 1 mom. 1 punkten)

Oberoende av ställning är den personal som lyder under en nämnd inte valbar. Begränsningen av valbarheten gäller endast den nämnd som personen i fråga lyder under.

Anställda hos en sammanslutning eller stiftelse där kommunen har bestämmande inflytande (74 § 1 mom. 2 punkten)

Om en sammanslutning eller stiftelse där kommunen har bestämmande inflytande *verkar inom en nämnds uppgiftsområde*, är sammanslutningens eller stiftelsens anställda inte valbara till nämnden. Kommunen har bestämmande inflytande över en sammanslutning eller stiftelse under de förutsättningar som anges i 1 kap. 5 § i bokföringslagen. I en kommunkoncern ingår också sammanslutningar där en kommunal dottersammanslutning utövar bestämmande inflytande.

En sådan gemensam nämnare som avses i bestämmelsen kan finnas till exempel mellan en nämnd som sköter sociala frågor och en förening som driver ett äldreboende, mellan en nämnd som sköter idrottsfrågor och ett bolag som ansvarar för idrottsanläggningarna samt mellan en nämnd som sköter bostads- och fastighetsfrågor och ett bostads- och fastighetsbolag. Bestämmelsen gäller alla som är anställda hos en dottersammanslutning/stiftelse som verkar inom nämndens uppgiftsområde

Enligt bestämmelsen har samkommuner samma ställning som övriga sammanslutningar. För att bestämmelsen ska kunna tillämpas på en person som är anställd hos en samkommun förutsätts att kommunen har bestämmande inflytande över samkommunen. I allmänhet har en enda medlemskommun inte bestämmande inflytande över samkommunen.

Personer som står i ledningen för affärsföretag (74 § 1 mom. 3 punkten)

Bestämmelsen om när personer som står i ledningen för ett affärsföretag som verkar i kommunen är valbara till en nämnd motsvarar bestämmelsen om valbarhet till kommunstyrelsen enligt 73 § 1 mom. 4 punkten. Också i fråga om tolkningen hänvisas till det som ovan framförts om kommunstyrelsen.

Bestämmelsen kan bli tillämplig exempelvis på ledande personer i en byggfirma när det gäller en nämnd som bereder planlägningsärenden och på ledande personer i ett företag som producerar hälsotjänster eller andra köpta tjänster när det gäller en nämnd inom motsvarande sektor.

HFD 23.10.1998/2330: I A har hamnstyrelsen en ställning som enligt kommunallagen motsvarar en nämnd. Hamnens största kund är ett rederiservicebolag, vars resurs- och utvecklingschef inte ansågs ha en sådan ledande och ansvarsfull uppgift eller därmed jämförbar ställning att han inte skulle vara valbar till hamnstyrelsen.

HFD 10.11.1999/3024: En person var chef på den lokala byrån för en konsultbyrå med riksomfattande verksamhet. Bolagets verksamhet var planering av byggnads-, elektricitets- och vvs-arbeten. Under föregående mandatperiod, dvs. under de senaste fyra åren hade tekniska nämnden behandlat 2 824 ärenden, av vilka sju var sådana ärenden som berörde personens arbetsgivare på ett sådant sätt att han var jävig. HFD ansåg att personen hade en sådan ledande ställning som avsågs i företaget, men att det inte var frågan om ett företag för vilket avgörandena i ärenden som nämnden normalt behandlade var ägnade att medföra väsentlig nytta eller skada. Personen var valbar till nämnden.

HFD 17.9.2003/2200: En person fungerade som distriktschef vid ett affärsdrivande avfallshanteringsföretag med verksamhet över hela landet. Företaget erbjöd tjänster som gällde bland annat avfallshantering, återvinning, fastighetsskötsel och problemavfallshantering och drev betydande affärsverksamhet i Uleåborg samt deltog i anbudstävlingar med andra företag inom branschen och också med Oulun Jätehuolto. Med beaktande av hans ställning och uppgifternas art i företaget hade han en sådan ställning i företaget som avses i 36 § 1 mom. 3 punkten i kommunallagen. När man beaktade arten och omfattningen av avfallshanteringsföretagets affärsverksamhet i Uleåborg, uppgiftsområdet för affärsverksnämnden, avtalen mellan Oulun Jätehuolto som var underställt nämnden och avfallshanteringsföretaget samt

konkurrenssituationen inom branschen, var företaget ett sådant samfund som kunde ha väsentlig nytta eller lida väsentlig skada av hur de ärenden avgjordes som normalt behandlades i nämnden. Personen i fråga var inte valbar till affärsverksnämnden.

HFD 16.8.2011/2174: Ärendet gällde valbarheten till tekniska nämnden för en ansvarig bolagsman i ett kommanditbolag. Bolagets verksamhet gick ut på schaktnings- och grävningssarbeten, utövande av godstrafik samt reparation av tunga maskiner och tillhörande försäljning av reservdelar och artiklar. Tekniska nämnden svarade bland annat för anläggandet av samhällsteknik, genomförandet av en del byggprojekt och för utförandet av vissa uppgifter inom planläggningen. Nämnden var samtidigt vägnämnd och fattade beslut om marktåktstillstånd. Kommunstyrelsen uppgav att tekniska nämnden sammanträdde sju gånger det första verksamhetsåret och att bolagsmannen inte en enda gång varit jävig. När man beaktade utredningen om kommanditbolagets verksamhetsområde och verksamhet i kommunen samt tekniska nämndens ställning samt uppgifter och befogenheter i ärenden som gällde bolagets verksamhetsområde, var bolaget inte en sådan sammanslutning som avses i 36 § 1 mom. 3 punkten i kommunallagen, och således var kommanditbolagets ansvariga bolagsman valbar till tekniska nämnden. Dessutom beaktades att de bestämmelser som begränsar valbarheten skulle tolkas snävt, vilket avvek från tolkningen av allmän valbarhet.

Detsamma gällde **HFD 16.8.2011/2175** som gällde valbarheten till miljönämnden för en bolagsman i ett öppet bolag inom markbyggnadsbranschen.

Valbarhet till ett organ som sköter personalfrågor (KomL 74 § 2 mom.)

På ett organ som huvudsakligen sköter personalfrågor tillämpas det som föreskrivs om begränsning av valbarheten till kommunstyrelsen i 73 § 2 mom. Organ som huvudsakligen sköter personalfrågor är till exempel personalnämnden eller ett organs sektion som tillsatts för personalfrågor.

I 73 § 2 mom. föreskrivs att ordföranden i styrelsen eller i ett därmed jämförbart organ för en sammanslutning som sköter bevakningen av personalens intressen i kommunen inte är valbar till kommunstyrelsen. Valbar är inte heller den som i egenskap av förhandlare för sammanslutningen eller i annan motsvarande egenskap svarar för intressebevakningen.

HFD 25.3.2002/668: Hälsovårdsnämnden var inte det organ som huvudsakligen sköter personalfrågor.

Valbarhet till direktions- och kommittéer (KomL 74 § 3 mom.)

Enligt bestämmelsen kan till en direktions- och kommitté väljas också den som inte är valbar till kommunstyrelsen och nämnder eller vars hemkommun kommunen inte är. Den som väljs till en direktions- eller kommitté ska ha fyllt 18 år när valet sker och han eller hon får inte ha förklarats omyndig med stöd av lagen om förmyndarverksamhet. Begränsningar som beror på anställningsförhållande eller annan ställning finns inte.

De ärenden som sköts av en direktions- eller kommitté avviker till sin karaktär från dem som sköts av en nämnd. Direktions- eller kommittén svarar för verksamheten vid ett kommunalt affärsverk eller någon annan inrättning. En kommitté tillsätts ofta för projektliknande uppdrag, till exempel för ett byggprojekt som ofta kräver särskild sakkunskap. Det finns exempelvis skäl att till direktions- eller kommittén för ett affärsverk välja personer som har sakkunskap i branschen i fråga.

I ett affärsverks-, skol-, daghems- eller någon annan motsvarande inrättningsverksamhet är det viktigt att också brukar- och företagsdemokrati kan förverkligas. I direktions- eller kommitténs sammansättning kan man beakta att de som utnyttjar tjänsterna samt personalen blir representerade (se KomL 31 § 1 mom. 4 punkten).

Valbarhet till revisionsnämnden (KomL 75 §)

Begränsningarna av valbarheten till revisionsnämnden syftar till att garantera att granskningen av förvaltningen och ekonomin är oberoende och tillförlitlig. Samma begränsningar gäller också revisorn.

Revisionsnämndens sammansättning påverkas främst av att *nämndens ordförande och vice ordförande ska vara fullmäktigeledamöter* (KomL 121 § 1 mom.).

Valbar till revisionsnämnden är inte:

- 1) *en ledamot av kommunstyrelsen*
- 2) *borgmästaren och en biträdande borgmästare*
- 3) *den som i enlighet med bestämmelserna om jävsgrunder i 28 § 2 och 3 mom. i förvaltningslagen är närstående till en ledamot av kommunstyrelsen eller till kommundirektören, borgmästaren eller en biträdande borgmästare*
- 4) *den som är anställd hos kommunen eller hos en sammanslutning eller stiftelse där kommunen har bestämmande inflytande*
- 5) *den som inte är valbar till kommunstyrelsen.*

Kommunstyrelsens ledamöter, kommunledningen och närstående till dem

Ledamöterna och ersättarna i kommunstyrelsen samt borgmästaren och en biträdande borgmästare är inte valbara till revisionsnämnden. En ledamot eller ersättare i revisionsnämnden kan under pågående mandattid utses till ledamot eller ersättare i kommunstyrelsen. Följden är att han eller hon då förlorar sin valbarhet till revisionsnämnden.

Revisionsnämnden är det enda organet där valbarheten också påverkas av en närståendes ställning. Om en person har en närstående enligt 28 § 2 och 3 mom. i förvaltningslagen som är ledamot eller ersättare i kommunstyrelsen, kommundirektör, borgmästare eller biträdande borgmästare, är personen inte valbar till revisionsnämnden. Om en sådan närstående som avses i lagen väljs till ett ovan nämnt uppdrag, förlorar personen sin valbarhet till revisionsnämnden.

Motiveringen för begränsningarna av valbarheten är bland annat att kommunstyrelsen svarar för kommunens förvaltning och skötseln av kommunens ekonomi (38 och 39 §). Kommundirektören eller borgmästaren är underställd kommunstyrelsen och leder kommunens förvaltning, ekonomi och övriga verksamhet (38 §). Kommunens bokslut undertecknas av ledamöterna i kommunstyrelsen och kommundirektören eller borgmästaren (113 §). Kommunstyrelsen är det viktigaste föremålet för revisionsnämndens utvärdering.

Anställda hos kommunen eller hos en sammanslutning eller stiftelse där kommunen har bestämmande inflytande

Personer som är anställda hos kommunen eller hos en sammanslutning eller stiftelse där kommunen har bestämmande inflytande är inte valbara till revisionsnämnden. Kommunen har bestämmande inflytande över en sammanslutning eller stiftelse under de förutsättningar som anges i 1 kap. 5 § i bokföringslagen. I en kommunkoncern ingår också sammanslutningar där en kommunal dottersammanslutning utövar bestämmande inflytande. Kommunens revisionsverksamhet omfattar genom koncernbokslutet också sammanslutningar och stiftelser där kommunen har bestämmande inflytande.

Obligatorisk valbarhet till kommunstyrelsen

Den som inte är valbar till kommunstyrelsen är inte heller valbar till revisionsnämnden. Bestämmelsen begränsar valbarheten av ledamöter till revisionsnämnden på det sättet som föreskrivs i 73 §. Också 72 § om valbarhet till fullmäktige tillämpas, eftersom den som inte är valbar till fullmäktige inte heller är valbar till kommunstyrelsen.

Valbarhet till organ som är gemensamma för flera kommuner (KomL 77 §)

Gemensamma organ är en av de möjligheter som kommunallagen erbjuder för att organisera samarbetet mellan kommunerna. Det gemensamma organet hör till organisationen i den så kallade ansvariga kommunen som sköter uppgiften. Kommunerna kan komma överens om att en del av ledamöterna i det gemensamma organet utses av de andra kommunerna. Det gemensamma organet är oftast en nämnd, men det kan också vara exempelvis en direktion.

Ledamöter i det gemensamma organet kan vara personer som är valbara till motsvarande organ i de berörda kommunerna (t.ex. en nämnd eller direktion).

Val av ledamöter i organ, mandattid och presidium

Ledamöterna i kommunstyrelsen, i revisionsnämnden, i andra nämnder och i utskott utses vid ett sammanträde som fullmäktige håller i juni månad. Utgångspunkten är att ett organs mandattid ska sammanfalla med fullmäktiges, men fullmäktige kan också fatta beslut om en kortare mandattid. Kommunallagen tillåter att också ledamöterna i revisionsnämnden väljs för en kortare mandattid än fullmäktiges mandattid. Det är emellertid inte ändamålsenligt, för revisionsnämnden bör arbeta långsiktigt.

Kommunens räkenskapsperiod är kalenderåret. Revisionsnämndens uppdrag fortsätter tills revisionen av mandattidens sista räkenskapsperiod är slutförd och revisionsberättelsen har behandlats i fullmäktige. Oberoende av om den gamla revisionsnämndens mandattid fortsätter väljs en ny revisionsnämnd på samma sätt som övriga nämnder vid fullmäktiges sammanträde i juni. Den nya revisionsnämnden ska sköta de ärenden som gäller valåret.

Fullmäktige kan besluta att till ledamöter i kommunstyrelsen och nämnder kan väljas endast fullmäktigeledamöter och ersättare i fullmäktige, varvid nämnderna kan kallas utskott. Fullmäktige kan också besluta att ledamöter i kommunstyrelsen väljs till ordförande för nämnder eller utskott. (KomL 31 §, utskottsmodellen och ordförandemodellen)

Fullmäktige kan utse ledamöterna i ett organs sektion. Fullmäktige kan också ge organet i fråga befogenhet att utse ledamöterna till sin sektion. Då fattar organet självt beslut också om sektionsledamöternas mandattid.

Fullmäktige kan besluta att något annat organ än fullmäktige utser ledamöterna eller en del av ledamöterna i en direktion. Fullmäktige kan också besluta att ledamöterna eller en del av ledamöterna i en direktion, enligt de grunder som fullmäktige fastställer, utses på förslag av kommuninvånarna, kommunens anställda eller dem som utnyttjar tjänsterna.

Kommittéer tillsätts alltid för att sköta en viss uppgift. Kommunstyrelsen kan tillsätta en kommitté direkt med stöd av kommunallagen. Fullmäktige kan ge ett annat organ än kommunstyrelsen rätt att tillsätta en kommitté. Mandattiden för en kommitté kan vara högst lika lång som mandattiden för det organ som har tillsatt den.

Ett organ ska ha en ordförande och ett tillräckligt antal vice ordförande (KomL 33 §). Om antalet vice ordförande inte bestäms i förvaltningsstadgan, ska det organ som väljer presidium först fatta beslut om antalet vice ordförande.

Mandattiden för ett organs presidium är den samma som för organet. Endast fullmäktiges presidium kan ha en kortare mandattid än fullmäktigeledamöterna.

Tillämpning av jämställdhetslagen

Kommunala organ

När ledamöter väljs till olika organ, ska 4 a § 1 mom. i jämställdhetslagen iakttas:

I statliga kommittéer, delegationer och andra motsvarande statliga organ samt i kommunala organ och organ för kommunal samverkan, med undantag för kommunfullmäktige, skall kvinnor och män vara representerade till minst 40 procent vardera, om inte särskilda skäl talar för något annat.

Könskvoteringen gäller *kommunens samtliga organ* med undantag för kommunfullmäktige, som väljs genom allmänna val. Kommunens organ är enligt 30 § i kommunallagen förutom fullmäktige

- kommunstyrelsen och dess sektioner
- nämnder och utskott och deras sektioner
- direktioner och deras sektioner samt
- kommittéer.

Jämställdhetslagens kvoteringsbestämmelse ska iakttas också i sammansättningen av ett tillfälligt utskott som fullmäktige tillsatt (KomL 35 §). Ledamöterna i ett tillfälligt utskott ska vara ledamöter och ersättare i fullmäktige.

Könskvoteringen enligt lagen ska uppfyllas för både ordinarie ledamöter och ersättare. Däremot kräver lagen inte att en ordinarie ledamot och hans eller hennes personliga ersättare ska vara av samma kön. Inte heller presidiet berörs separat av kravet.

Könskvoteringen kan frångås av särskilda skäl. Ett särskilt skäl kan exempelvis vara att experterna inom ett specialområde är antingen endast manliga eller kvinnliga. Om kvoteringen frångås är det motiverat att anteckna skälet i beslutet. Särskilda skäl berättigar troligen mycket sällan till att könskvoteringen frångås när ledamöter väljs till kommunala organ. Avvikelse kan sannolikt komma i fråga i en direktion eller kommitté.

Fullmäktige kan besluta att det till ledamöter i kommunstyrelsen och vissa nämnder kan väljas endast ledamöter och ersättare i fullmäktige. Syftet är att ge de folkvalda ledamöterna och ersättarna i fullmäktige ansvar också inom kommunens övriga förvaltning och öka deras politiska ansvar. Om det inte i fullmäktige invalts tillräckligt med representanter för båda könen, är betoningen av fullmäktigeledamöternas och ersättarnas ställning på det sätt som sägs i bestämmelsen uppenbarligen ett sådant särskilt skäl som berättigar till att kvoteringen i enlighet med jämställdhetslagen frångås.

HFD 1999:20: När 34 % av fullmäktigeledamöterna och ersättarna var kvinnor, var en bestämmelse i instruktionen inte ett särskilt skäl att frångå könskvoteringen.

HFD 19.4.2002/931: Eftersom så många kvinnor hade blivit invalda i fullmäktige att kvotbestämmelsen kunde följas vid de övriga valen, hade instruktionsbestämmelserna om att endast fullmäktigeledamöter och ersättare får väljas ingen betydelse.

Både kvinnor och män ska vara representerade med minst 40 procent både som ordinarie ledamöter och ersättare. Då man räknar ut om kravet uppfylls finns det skäl att först räkna ut hur mycket 40 procent utgör av antalet ledamöter i organet. Om det blir ett brutet tal, ska det höjas till närmaste hela tal som anger minimiantalet kvinnor eller män i organet. I organ av olika storlek ska kvinnor och män vara representerade enligt följande:

Om antalet ledamöter i ett organ är fyra, ska två av ledamöterna vara kvinnor och två män. Om antalet ledamöter i ett organ är större, är siffrorna på motsvarande sätt 5 (antalet ledamöter) -2 (minimiantalet kvinnor och män), 6-3, 7-3, 8-4, 9-4, 10-4, 11-5, 12-5, 13-6, 14-6, 15-6, 16-7, 17-7, 18-8, 19-8, 20-8, 21-9 osv. I ett organ med tre ledamöter kan kvoteringen inte uppfyllas, utan det är tillräckligt med en representant för det andra könet.

Före valet bör ordföranden konstatera kraven på organets sammansättning. Om organets sammansättning efter valet inte uppfyller lagens krav ska ett nytt val förrättas. Dessutom har kommunstyrelsen med stöd av 96 § i kommunallagen skyldighet att övervaka lagligheten i fullmäktiges beslut och att vid behov utan dröjsmål förelägga fullmäktige ärendet på nytt.

Bolag med kommunal majoritet

I 4 a § 2 mom. finns bland annat en bestämmelse om bolag med kommunal majoritet:

Om ett organ som utövar offentlig makt eller ett ämbetsverk, en inrättning eller ett bolag med kommunal eller statlig majoritet har ett förvaltningsråd, en direktion eller ett annat lednings- eller förvaltningsorgan, som består av förtroendevalda, ska det i organet finnas en jämn representation av kvinnor och män, om inte särskilda skäl talar för något annat.

Myndigheter och alla de parter som ombeds utse kandidater till de organ som nämns i denna paragraf ska i mån av möjlighet föreslå både en man och en kvinna för varje post.

Bestämmelsen blir främst tillämplig i aktiebolag. Bolag med kommunal majoritet torde vara de bolag där kommunen eller flera kommuner tillsammans har *aktiemajoritet*, dvs. har mer än 50 procent av aktierna. I motiveringen till lagförslaget förklaras inte hur bestämmelsen ska tillämpas på denna punkt.

Bestämmelsen tillämpas på ett lednings- eller förvaltningsorgan som består av *förtroendevalda*, exempelvis styrelsen i ett aktiebolag med kommunal majoritet. Inom ämbetsverk och inrättningar omfattar kravet på jämställdhet inte de interna ledningsgrupper eller motsvarande som personerna hör till på grund av sin tjänsteställning.

I ett aktiebolag utövar aktieägarna sin beslutanderätt vid bolagsstämman, där också förvaltningsorganen väljs. Kommunstyrelsen eller någon annan i förvaltningsstadgan angiven kommunal myndighet ger anvisningar till den som representerar kommunen vid bolagsstämman. Jämställdhetslagens krav på jämn representation av könen ska beaktas i anvisningarna om val av ledamöter till styrelsen (och förvaltningsrådet), och dessa anvisningar får inte vara lagstridiga. Representanterna vid en bolagsstämma ska givetvis handla i överensstämmelse med lag också utan särskilda anvisningar. I anvisningarna ska bestämmelsen i 4 a § 3 mom. i jämställdhetslagen, "i mån av möjlighet föreslå både en man och en kvinna för varje post", också beaktas.

I bolag med kommunal majoritet finns det ofta också privata ägare som har rätt att vara representerade i bolagets styrelse eller i ett annat bolagsorgan. Kravet på jämställdhet gäller i detta fall endast ledamöter som representerar en eller flera kommuner (GrUU 25/1994 rd).

Om antalet ledamöter i organet uppgår till minst fyra, kräver uttrycket "jämn representation" åtminstone att det finns fler än en kvinna och fler än en man. Tidigare räckte det med bara en. Jämn representation förutsätter troligen i allmänhet att antalet kvinnor och män är i det närmaste lika stort.

HFD 2017:2: Stadsstyrelsen i X hade 8.4.2013 beslutat om utseende av styrelseledamöter till styrelserna i flera bolag. I ärendet skulle avgöras om stadsstyrelsen i X i sitt beslut om handlingsdirektiv för val av ledamöter till styrelserna hade försummat att iakttä den bestämmelse i 4 a § 2 mom. i lagen om jämställdhet mellan kvinnor och män som gäller bland annat bolag med kommunal majoritet. Enligt bestämmelsen ska i de organ som avses i bestämmelsen finnas en jämn representation av kvinnor och män, om inte särskilda skäl talar för något annat.

Högsta förvaltningsdomstolen ansåg i motsats till förvaltningsdomstolen att 4 a § 2 mom. i lagen om jämställdhet mellan kvinnor och män gäller bolag med kommunal majoritet även om dessa bolag inte skulle utöva offentlig makt. Till den del som de ifrågavarande bolagen i sin helhet eller till mera än hälften ägdes av staden, var det frågan om sådana bolag med kommunal majoritet som avses i 4 a § 2 mom. i lagen om jämställdhet mellan kvinnor och män, varför de lednings- och förvaltningsorgan i dessa bolag som bestod av förtroendevalda omfattades av denna bestämmelse. Styrelsen i ett bolag med kommunal majoritet var i sin tur ett i samma bestämmelse nämnt organ, och de handlingsdirektiv som gavs för val av ledamöterna i styrelsen skulle utformas så att kravet på jämn representation av kvinnor och män beaktades.

Stadsstyrelsen hade inte i ärendet iakttagit den regel om jämn representation av kvinnor och män som ställs i 4 a § 2 mom. i lagen om jämställdhet mellan kvinnor och män när stadsstyrelsen beslöt om utseende av förtroendevalda till styrelserna i dessa bolag med kommunal majoritet. Stadsstyrelsen hade inte heller anfört att det inte till ledamöter av dessa bolag skulle ha varit möjligt att få så många personer med insikter i bolagens respektive verksamhetsområden att kravet på jämn representation av kvinnor och män hade kunnat uppfyllas. Stadsstyrelsens förfarande hade således stått i strid med 4 a § 2 mom. i lagen om jämställdhet mellan kvinnor och män. Stadsstyrelsen beslut var således lagstridigt till den del som det gällde handlingsdirektiv för val av ledamöter till styrelserna i bolagen med kommunal majoritet.

Till den del som det i ärendet vara fråga om bolag till vilkas styrelser X: s stad skulle utse bara en enda ledamot stod stadsstyrelsens beslut inte i strid med 4 a § 2 mom. i lagen om jämställdhet mellan kvinnor och män. Högsta förvaltningsdomstolen upphävde förvaltningsdomstolens beslut, med vilket A:s besvär avslagits, samt stadsstyrelsens beslut till den del som besluten gällde utseende av personer till styrelserna i bolag med kommunal majoritet.

Valförfarande

I 105 § i kommunallagen bestäms följande om valförrättningar:

Vid val blir den eller de som fått flest röster utsedda.

Valet av förtroendevalda ska förrättas som proportionellt val, om det begärs av minst så många närvarande ledamöter i organet som motsvarar den kvot som fås när antalet närvarande delas med det antal personer som ska väljas, ökat med ett. Om kvoten är ett brutet tal, ska den avrundas till närmaste högre hela tal.

Ersättare väljs i samma val som de ordinarie ledamöterna. Är ersättarna personliga, ska kandidaterna godkännas före valet och uppställas vid sidan av de föreslagna ordinarie ledamöterna. Är ersättarna inte personliga, blir de kandidater valda som näst efter de till ordinarie ledamöter utsedda personerna fått flest röster eller de största jämförelsetalen.

Vid proportionella val tillämpas vad som i vallagen föreskrivs om kommunalval. Dessutom kan fullmäktige meddela bestämmelser om valförrättningen. Proportionella val och, när så yrkas, även majoritetsval ska förrättas med slutna sedlar. Om rösterna faller lika avgör lotten.

Vid ett elektroniskt sammanträde får val förrättas med slutna sedlar endast om valhemligheten är tryggad.

Benämningen *val* används om personval. Det kan vara fråga om val av en ledamot till ett kommunalt organ, personer till organets presidium eller exempelvis en representant till en bolagsstämma osv. Valbeslutet kan vara *enhälligt*, och då behövs ingen egentlig valförrättning. Valet förrättas antingen som *majoritetsval* eller, då förtroendevalda utses, också som *proportionellt val*.

För organens ledamöter utses personliga ersättare (KomL 31 § 3 mom.). *Ersättarna utses alltid vid samma valförrättning som de ordinarie ledamöterna.* När ersättarna är personliga kandiderar i praktiken ett *kandidatpar* som består av en ordinarie ledamot och hans eller hennes personliga ersättare.

Proportionella val baserar sig alltid på att kandidater uppställs på förhand. När ersättarna är personliga ska kandidaterna (kandidatparen) också i majoritetsval godkännas före valet.

Val förrättas *i första hand som majoritetsval*. Vid majoritetsval blir den eller de som fått flest röster utsedda. En ledamot i organet har lika många röster som antalet personer eller kandidatpar som ska väljas. Den röstande kan ge endast en röst till en kandidat eller ett kandidatpar men behöver inte använda alla röster.

När två eller flera förtroendevalda ska utses kan proportionellt val förrättas. Proportionellt val förrättas om tillräckligt många begär det. Proportionellt val bör begäras av så många närvarande ledamöter att de i valet tillsammans kan få minst en kandidat vald. Om förutsättningarna för proportionellt val föreskrivs i kommunallagen genom en formel (105 § 2 mom.).

Exempel:

Av organets ledamöter är 55 närvarande och sex förtroendevalda ska väljas. Talet 55 (antalet närvarande ledamöter) divideras med sju ($6+1 =$ antalet personer som ska väljas ökat med ett). Kvoten blir cirka 7,8, dvs. ett brutet tal. Talet avrundas till närmaste högre hela tal, vilket är 8. För att proportionellt val ska förrättas måste åtta ledamöter begära det. Det är ordförandens uppgift att fastställa om det finns tillräckligt många som begär proportionella val.

HFD 1984 II 20: En fullmäktigeledamots förslag om förrättande av proportionellt val hade inte vunnit understöd. Trots detta borde ordföranden, vid behov genom omröstning, ha slagit fast om förslaget fick understöd av så många fullmäktigeledamöter som krävdes för proportionellt val.

HFD 1973 II 37: Omröstning om förrättandet av proportionellt val kunde ske under behandlingen av ärendet och omröstningen kunde också upprepas vid samma sammanträde.

Vid förrättandet av proportionella val ska i tillämpliga delar iakttas vad som föreskrivits om kommunalvalet i vallagen. Närmare bestämmelser om förrättande av proportionella val ska tas med i förvaltningsstadgan.

Politiskt proportionella val förutsätter att hela presidiet väljs vid samma valförrättning. Någon egentlig valförrättning är inte nödvändig, om valet av presidium är enhälligt.

Om valet av presidium förrättas som majoritetsval, har var och en som deltar i valet till sitt förfogande lika många röster som det antal personer som ska väljas. Den röstande kan ge endast en röst till en kandidat men behöver inte använda alla röster. Den som fått flest röster väljs till ordförande, den som fått näst mest väljs till förste vice ordförande osv. Vid samma antal röster avgör lotten.

Vid proportionella val har den som röstar en röst och den ges till en kandidatlista. Om det ska väljas ordförande och vice ordförande, kan det på kandidatlistan finnas högst två namn med siffrorna 1 och 2. För kandidaterna räknas jämförelsetal utgående från det antal röster som kandidatlistan får. Kandidat nummer 1 får ett jämförelsetal som är hela antalet röster på listan, kandidat nummer 2 får hälften av antalet röster på listan. Den som fått det största jämförelsetalet väljs till ordförande, den som fått det näst största jämförelsetalet väljs till vice ordförande. Vid samma jämförelsetal avgör lotten.

Om fullmäktige har beslutat införa ordförandemodellen, förrättas valet av ledamöter i nämnderna eller utskotten och deras presidier enligt följande: Först väljs en av ledamöterna i kommunstyrelsen till ordförande för nämnden eller utskottet vid ett separat val. Sedan väljs ledamöter till nämnden eller utskottet. Därefter väljs vice ordförande bland de valda ledamöterna. Om flera än en vice ordförande ska väljas, väljs de vid samma valförrättning. Valförrättningar behövs inte om valen är enhälliga.

HFD 2013:176: Proportionella val av ordförande och vice ordförande för fullmäktige hade i enlighet med arbetsordningen för T kommunfullmäktige förrättats så, att man röstade på listor. Lista nr 2 upptog en kandidat (A) och lista nr 3 två kandidater (B och C, i nu nämnd ordning). Fullmäktigeledamöterna hade röstat på någondera kandidatlistan.

I ärendet gällde det bland annat att avgöra om bestämmelserna i arbetsordningen för T kommunfullmäktige, enligt vilka proportionella val förrättades så att man röstade på listor, var lagstridiga med beaktande av att det i 60 § 4 mom. i kommunallagen föreskrivs att vid proportionella val ska i tillämpliga delar iakttas vad som stadgas om kommunalval. I saken gällde det att ta ställning till en central princip vid kommunalval, dvs. betydelsen av att val är direkta.

Högsta förvaltningsdomstolen ansåg att med hänsyn till skillnaden mellan kommunalval och val som förrättades av fullmäktige, vilken närmare beskrevs i skälen till beslutet, kunde 60 § 4 mom. i kommunallagen inte tolkas så att proportionella val av presidiet måste vara direkta på det sätt som avses i 9 § 2 mom. i kommunallagen. Bestämmelserna om proportionellt valsätt i den arbetsordning som kommunfullmäktige med stöd av bemyndigandet i 60 § 4 mom. i kommunallagen hade antagit skulle inte lämnas utan avseende, utan tillämpas.

Kommunfullmäktiges beslut om val av presidium för fullmäktige hade inte tillkommit i oriktig ordning på det sätt som avses i 90 § 2 mom. i kommunallagen. Förvaltningsdomstolens beslut upphävdes på besvär av kommunstyrelsen och A:s besvär över kommunfullmäktiges beslut avlogs.

HFD 26.9.1986/3699: I ett proportionellt val av presidium för fullmäktige hade samma person varit uppställd på två olika kandidatlistor. Valet upphävdes på den grunden att det hade förrättats i oriktig ordning.

HFD 1988 A 28: I fullmäktiges arbetsordning kunde bestämmas att valnämnden vid förrättande av proportionella val, om möjligt, skulle fråga kandidaterna på vilken lista deras namn skulle stå kvar om samma person även efter ombudets rättelse av kandidatlistan fortfarande var uppställd på två eller flera listor.

Proportionella val förrättas alltid med slutna sedlar. Majoritetsval är i första hand öppna, men kan förrättas med slutna sedlar om så yrkas. Det räcker att en av organets ledamöter yrkar på val med slutna sedlar. Vid lika röstetal avgör lotten.

HFD 1983 II 37: Ett val kunde på yrkande av ordföranden förrättas med slutna sedlar fastän ingen annan av ledamöterna hade yrkat på ett dylikt förfarande.

HFD 1991 A 41: I ett val av tjänsteinnehavare som förrättades med slutna sedlar ansågs röster som hade getts till en person med namnet Vastamäki vara avsedda för en person som hette Vastamaa.

HFD 1978 II 120: Fullmäktige hade före valet av ledamöter till en nämnd enhälligt godkänt ordförandens förslag om valförfarandet. Vid valet hade först enhälligt utsetts alla ledamöter utom en, varefter den sista ledamoten hade utsetts genom val med slutna sedlar. Valet ansågs ha blivit förrättat enligt 28 § KomL 1976.

Vid ett elektroniskt sammanträde får val förrättas med slutna sedlar endast om valhemligheten är tryggad. I praktiken förutsätter det här att:

- ledamoten i ett organ kan identifieras på ett tillförlitligt sätt
- lagda röster sänds till den egentliga sammanträdesplatsen med hjälp av en krypterad elektronisk förbindelse
- rösterna räknas så att den som lagt sin röst och röstens innehåll inte ska kunna kopplas ihop.

Om förutsättningarna inte kan uppfyllas, ska valändet flyttas till följande sammanträde, som då inte kan ske som elektroniskt sammanträde.

Förhandlingar om platserna i förtroendeorgan

Varje kommun har sin praxis och kultur när det gäller fördelningen av platserna i förtroendeorganen. Allmän praxis är att de politiska grupperna i fullmäktige i förväg förhandlar om fördelningen av platserna och att fullmäktige utgående från förhandlingsresultatet enhälligt kan välja ledamöter, ersättare och presidium för kommunens organ. Om förhandlingarna inte leder till enhällighet, måste organen och presidierna utses ett för ett genom val, oftast proportionellt val.

Utgångspunkten i förhandlingarna är att platserna i förtroendeorganen fördelas enligt principerna för proportionella val enligt det antal fullmäktigeplatser som de olika grupperna har. Valet förrättas av fullmäktige. Utgående från storleken på de olika grupper som är representerade i fullmäktige kan man på förhand räkna ut hur många platser varje grupp skulle få i ett proportionellt val. *Exempelvis* på följande sätt:

Det finns 35 ledamöter i fullmäktige. Partierna och de andra grupperna (A–E) har ledamöter enligt följande:

	A	B	C	D	E
Fullmäktigeledamöter och jämförelsetal /d'Hondt)	11	8	7	5	4
	5,5	4	3,5	2,5	2
	3,66	2,66	2,33	1,66	1,
	--	--	--	--	--

Om det gäller val av ett organ med 9 ledamöter, får de olika grupperna, i den ordning jämförelsetalen anger, platser enligt följande:

1. A (jämförelsetalet 11)
2. B (8)
3. C (7)
4. A (5,5)
5. D (5)
6. E (4)
7. B (4)
8. A (3,66)
9. C (3,5)

-----
10. B (2,66)

Varje grupp får platser i den ordning jämförelsetalen anger så länge det finns platser att dela ut i respektive organ. I detta fall får grupp A tre platser, grupp B två platser, grupp C två platser och grupperna D och E var sin plats.

Grupperna kan samarbeta genom att bilda ett slags "valallians". Om exempelvis grupperna D och E förenar sina resurser, blir deras första jämförelsetal 9 (5 + 4). Då gäller det för D och E att komma överens om hur de ska fördela platserna mellan sig.

Särskilda villkor som gäller organens sammansättning

Fullmäktige kan i förvaltningsstadgan besluta att till ledamöter i kommunstyrelsen och i vissa nämnder kan väljas endast ledamöter och ersättare i fullmäktige, varvid nämnden kan kallas utskott. Villkor som genom en *bestämmelse i förvaltningsstadgan* har uppställts för ett organs *sammansättning* binder också fullmäktige när det utser ledamöterna i organet. Om sammansättningen efter ett val inte är förenlig med bestämmelsen i förvaltningsstadgan måste valet förrättas på nytt. Det är ändå befogat att ordföranden före valet konstaterar vilket villkor som ställs på sammansättningen och dess inverkan på valresultatet.

Också i lag kan särskilda behörighetskrav ställas som ska beaktas vid val (t.ex. 4 a § i jämställdhetslagen). Om ett organs sammansättning inte uppfyller villkoren i 4 a § i jämställdhetslagen måste valet förrättas på nytt. Det samma gäller kravet i 73 § 3 mom. i kommunallagen på att majoriteten av ledamöterna i kommunstyrelsen ska vara personer som inte är anställda hos kommunen eller kommunkoncernen.

Kommunstyrelsen utövar tillsyn över lagenligheten i beslut av fullmäktige. Om en person som enligt kommunstyrelsen inte är valbar har utsetts till ett förtroendeuppdrag, ska kommunstyrelsen vägra att verkställa beslutet och utan dröjsmål förelägga fullmäktige ärendet på nytt (KomL 96 §). En förtroendevald som konstaterats sakna valbarhet ska sköta sitt uppdrag tills fullmäktige har valt en annan person i hans eller hennes ställe (KomL 79 § 2 mom. 3 punkten).

När fullmäktige behandlar saken på nytt, kan fullmäktige välja en helt ny sammansättning i organet (HFD 31.8.1998/1483). Å andra sidan torde det inte finnas något hinder för att i stället för den som inte är valbar utse en valbar person ur samma grupp som den som inte är valbar.

Särskilda bestämmelser om kommunala organ

Undervisningsförvaltningen i tvåspråkiga kommuner

Undervisningsförvaltningen i en tvåspråkig kommun berörs av 30 § 4 mom. i kommunallagen. I förvaltningen av en tvåspråkig kommun ska de olika språkgrupperna beaktas. Förtroendeförvaltningen inom undervisningsväsendet ska ordnas separat för de båda språkgrupperna. Alternativen är:

- ett separat organ för vardera språkgruppen eller
- ett gemensamt organ som indelas i sektioner efter språkgrupp.

Ledamöterna i organen eller sektionerna ska väljas bland personer som hör till respektive språkgrupp. Till respektive språkgrupp räknas personer som i befolkningsdatasystemet uppgett språket i fråga som sitt modersmål. I praktiken väljs till språkgruppens organ sannolikt också sådana personer som använder språket som hemspråk.

Kommunal centralvalnämnd

Enligt 13 § i vallagen ska fullmäktige i kommunen tillsätta en centralvalnämnd som består av fem medlemmar och ett tillräckligt antal ersättare, dock minst fem. Ersättarna ska ställas i den ordning i vilken de träder i stället för medlemmarna. Fullmäktige ska bland medlemmarna utse en ordförande och en vice ordförande. Både medlemmarna och ersättarna ska i den utsträckning det är möjligt företräda de grupper av väljare som vid föregående kommunalval (2017) ställt upp kandidater i kommunen.

För att medlemmarna och ersättarna i den kommunala centralvalnämnden ska representera grupper av väljare som ställt upp kandidater i föregående kommunalval förutsätter det i allmänhet att varje medlem och ersättare företräder olika grupper av väljare. Så länge en enda grupp som bör beaktas är orepresenterad, får inte två representanter för en annan grupp väljas till centralvalnämnden.

jfr **HFD 2011:30**: Enligt 11 § 1 mom. i vallagen ska regionförvaltningsverket tillsätta en valkrets-nämnd. Enligt 2 mom. består valkrets-nämnden av ordförande, vice ordförande och tre andra medlemmar samt fyra ersättare. Både medlemmarna och ersättarna ska i mån av möjlighet företräda de i partiregistret införda partier som vid föregående riksdagsval ställt upp kandidater i valkretsen.

Regionförvaltningsverket hade tillsatt en valkrets-nämnd och utsett ordföranden, vice ordföranden och de tre medlemmarna så att dessa företrädde fem olika partier samt fyra ersättare så att dessa företrädde fyra av de nämnda partierna. Distriktsorganisationen för ett parti vars representant inte hade valts till vare sig medlem eller ersättare överklagade regionförvaltningsverkets beslut.

Bestämmelsen i vallagen om valkrets-nämndens sammansättning hindrade inte att ersättarna företräder andra partier än medlemmarna. Inget parti hade i alla fall fått större representation än en medlem och en ersättare i valkrets-nämnden. Beslutet var inte lagstridigt.

Den som utses till centralvalnämnden ska vara valbar enligt bestämmelsen om allmän valbarhet i 71 § i kommunallagen. Dessutom tillämpas 74 § 1 mom. som begränsar valbarheten till en nämnd. Den mest påtagliga begränsningen är kravet på valbarhet till fullmäktige, vilket betyder att de ledande tjänsteinnehavarna i kommuner och samkommuner samt personer i ledande ställning i ett koncernbolag inte är valbara till centralvalnämnden.

Enligt 13 § vallagen kan en "medlem eller ersättare som enligt en kandidatansökan som lämnats till centralvalnämnden har uppställts som kandidat för ett parti eller en valmansförening inte delta i centralvalnämndens arbete vid valet i fråga". I praktiken blir hindret inte aktuellt förrän vid följande kommunalval våren 2021.

Statliga organ inom lokalförvaltningen

Kommunen väljer också personer för att sköta förtroendeuppdrag i ett antal statliga organ. Kommunen väljer exempelvis nämndemännen vid tingsrätten, gode männen vid fastighetsförrättningar och medlemmarna i delegationen för polisen. För en person som kommunen valt att sköta ett statligt förtroendeuppdrag gäller vad som föreskrivs om kommunens förtroendevalda i 69 § 3 mom. i kommunallagen, om inte något annat föreskrivs i respektive speciallagar. I speciallagarna föreskrivs i allmänhet om åtminstone frågor i anslutning till personval.

Likaså gäller 4 a § i jämställdhetslagen också de medlemmar som kommunen utsett till statliga organ, om det inte i en speciallag finns noggrannare bestämmelser om valbarheten för de personer som ska väljas (se nedan villkoren för nämndemän vid tingsrätten, som också tillämpas på gode män vid fastighetsförrättningar).

Nämndemän vid tingsrätten

Enligt 4 § i lagen om nämndemän vid tingsrätterna väljer kommunfullmäktige nämndemännen för en period som motsvarar fullmäktiges mandattid. De nämndemän som väljs i kommunen ska så rättvist som möjligt representera kommuninvånarnas ålders-, närings- och könsfördelning samt de språkliga förhållandena i kommunen.

En nämndeman ska vara finsk medborgare och bosatt i en kommun som hör till tingsrättens domkrets. Nämndemannen får inte vara försatt i konkurs, hans eller hennes handlingsbehörighet får inte ha begränsats och han eller hon ska anses lämplig att verka som nämndeman. Den som inte har fyllt 25 år eller som har fyllt 65 år får inte väljas till nämndeman. Den som innehar en tjänst vid en allmän domstol eller vid Brottsåklagarstyrelsen eller som i sin tjänst utför utredningsuppgifter, förundersökning av brott eller tull- eller polisbevakning får inte vara nämndeman, inte heller en åklagare, advokat eller någon annan som yrkesmässigt bedriver advokatverksamhet (2 §).

Gode män vid fastighetsförrättningar

Enligt 6 § i fastighetsbildningslagen ska fullmäktige till gode män för kommunen välja minst sex personer för en tid som motsvarar fullmäktiges mandattid. Den som väljs till god man ska vara förtrogen med fastighetsfrågor och känna de lokala förhållandena. Angående valbarheten till god man gäller dessutom vad som föreskrivs om nämndemän vid tingsrätten.

Delegationen för polisen

Enligt 13 § i polisförvaltningsförordningen fastställer Polisstyrelsen antalet medlemmar i delegationen för polisen. Kommunfullmäktige väljer delegationens medlemmar för sin mandattid. Varje medlem har en personlig suppleant. Delegationen utser inom sig en ordförande och en vice ordförande.

FINLANDS KOMMUNFÖRBUND

Hanna Tainio
vice verkställande direktör

Riitta Myllymäki
ledande jurist